

DOI 10.36074/logos-13.03.2026.045

ВАЖЛИВІСТЬ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ В УКРАЇНІ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Середіна Інна Анатоліївна¹

1. Ph.D, доцент,

доцент кафедри філософії та педагогіки

Національний транспортний університет, УКРАЇНА

ORCID ID: 0000-0002-4220-0006

Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується глибокими трансформаційними процесами в політичній, економічній, культурній та освітній сферах. В умовах цифровізації, інформаційних переважань, воєнних викликів та інтеграції до європейського освітнього простору особливої актуальності набуває проблема формування критичного мислення. Освіта стає не лише інструментом передачі знань, а й середовищем формування особистості, здатної до самостійного аналізу, відповідального вибору та активної громадянської позиції. У цьому контексті ключова роль належить педагогу – фахівцю, який формує світогляд наступних поколінь.

Реформування української школи, зокрема в межах концепції Нова українська школа, передбачає перехід від знаннєвої парадигми до компетентнісної моделі освіти. Однією з ключових компетентностей визначено вміння критично мислити. Відтак розвиток критичного мислення майбутніх педагогів у процесі їхньої фахової підготовки стає стратегічним завданням системи вищої педагогічної освіти України.

У сучасному науковому дискурсі представлено різноманітні підходи до інтерпретації феномена критичного мислення, що зумовлено його багатовимірністю та міждисциплінарним характером. Теоретичне осмислення природи та генези феномена критичного мислення здійснює А. Конверський, який інтерпретує його як різновид прикладної логіки та розглядає крізь призму логіко-аргументаційної діяльності суб'єкта пізнання. Учений акцентує особливу увагу на ролі аргументації як системоутворювального компонента критичного мислення, підкреслюючи значущість сформованості в майбутніх

фахівців незалежно від профілю підготовки вмінь вибудовувати логічно коректні доведення і спростування, здійснювати аналогії, формулювати та обґрунтовувати гіпотези, надавати пояснення, прогнозувати можливі наслідки та результати пізнавальної чи професійної діяльності [1].

Так, Н. Максименко обґрунтовує необхідність формування критичного мислення в контексті запиту сучасного суспільства на вільну й творчу особистість, наголошуючи, що свобода мислення передбачає його критичну спрямованість, орієнтовану на конструктивну та продуктивну діяльність. У цьому зв'язку дослідниця розглядає критичне мислення як якісну характеристику інтелектуальної діяльності вільної особистості та підкреслює, що одним із провідних завдань педагогічної освіти є не лише забезпечення високого рівня професійної підготовки майбутніх педагогів, а й розвиток їхнього інтелектуального потенціалу, здатності до критичного аналізу та комплексної обробки інформації, уміння оперативно коригувати професійну діяльність, приймати обґрунтовані рішення та формулювати виважені висновки [3]. У свою чергу, О. Пометун визначає критичне мислення як здатність особистості усвідомлювати й аргументовано відстоювати власну позицію щодо певної проблеми, генерувати нові ідеї, здійснювати аналітичне осмислення подій і явищ та ухвалювати ретельно продумані, зважені рішення [4], акцентуючи на його рефлексивному та продуктивному характері.

Критичне мислення доцільно розглядати як інтегративну інтелектуально-рефлексивну здатність особистості, що виявляється в умінні здійснювати глибокий аналіз інформації, оцінювати її достовірність, логічну послідовність і аксіологічну значущість, формулювати обґрунтовані судження, приймати виважені рішення та відповідально відстоювати власну позицію. Воно передбачає сформованість навичок проблематизації дійсності через постановку змістовних запитань, ідентифікацію суперечностей і прихованих смислів, розпізнавання маніпулятивних впливів і когнітивних упереджень, здійснення аналізу й синтезу інформації з різномірних джерел, логічно аргументоване представлення власних міркувань, а також здатність до рефлексії щодо власних переконань, установок і пізнавальних стратегій.

У педагогічній діяльності критичне мислення виступає не лише особистісною якістю, а й професійною компетентністю. Педагог повинен критично осмислювати освітні програми, підручники, освітні інновації, методичні рекомендації, а також адекватно реагувати на соціальні зміни та потреби здобувачів освіти.

Розвиток критичного мислення в процесі фахової підготовки майбутніх педагогів виступає важливою передумовою формування їхньої професійної зрілості та компетентності, оскільки забезпечує становлення педагогічної

섹션 22.

PEDAGOGY AND EDUCATION

гнучкості й адаптивності в умовах змінного освітнього середовища, здатності до інноваційної діяльності, уміння приймати педагогічно доцільні та науково обґрунтовані рішення, дотримання принципів відповідальності та академічної доброчесності, а також готовності до безперервного професійного саморозвитку. Критично мислячий педагог постає не як пасивний транслятор нормативних вимог чи інструктивних приписів, а як активний суб'єкт освітнього процесу, здатний до творчого переосмислення власного педагогічного досвіду, рефлексивного аналізу професійної діяльності та ініціювання інноваційних змін у практиці навчання й виховання.

Сучасні здобувачі освіти живуть у світі надлишкової інформації, де поряд із достовірними даними поширюються фейки, маніпулятивні повідомлення, пропаганда. В умовах гібридної війни та інформаційного протистояння критичне мислення стає елементом національної безпеки.

Інтеграція України до європейського освітнього простору передбачає орієнтацію на стандарти, визначені в документах Рада Європи та Європейський Союз [2]. Серед ключових компетентностей для навчання впродовж життя особливе місце посідає критичне мислення як складова громадянської, соціальної та цифрової компетентностей. Отже, підготовка педагогів має відповідати цим вимогам.

На нашу думку, заклади вищої освіти покликані забезпечити цілеспрямоване формування критичного мислення у здобувачів освіти шляхом створення відповідного освітнього середовища, що інтегрує змістові, методичні та рефлексивні компоненти професійної підготовки. Передусім це передбачає оновлення змісту навчальних дисциплін із включенням проблемно-орієнтованих завдань, моделювання та аналізу педагогічних ситуацій, системної роботи з науковими джерелами, зіставлення різних теоретичних підходів і концепцій, що стимулює розвиток умінь інтерпретувати навчальний матеріал, критично осмислювати усталені положення та здійснювати пошук альтернативних рішень. Водночас ефективність розвитку критичного мислення забезпечується впровадженням активних та інтерактивних методів навчання, зокрема дискусій і дебатів, кейс-методу, проєктної діяльності, технології «мозкового штурму», методу «Шість капелюхів мислення», а також аналізу педагогічних помилок, що сприяє формуванню навичок аргументованої комунікації, співпраці, автономності та інтелектуальної рефлексії. Також важливим складником професійної підготовки є розвиток рефлексивної культури майбутніх педагогів, яка передбачає здатність до систематичного самоаналізу професійної діяльності, критичної оцінки її результативності, виявлення типових труднощів і проєктування індивідуальної траєкторії фахового самовдосконалення.

Отже, розвиток критичного мислення є не лише педагогічною проблемою, а й важливою умовою демократичного та інноваційного розвитку українського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Конверський А. Є. (2020) *Критичне мислення : підручник для студентів вищих навчальних закладів усіх спеціальностей*. Київ: Центр учбової літератури.
- [2] Круглов В. В. & Терещенко Д. А. (2022) Інтеграція системи вищої освіти України в Європейський освітній простір. *Публічне управління та митне адміністрування*, (Спецвипуск), 70–76. <https://doi.org/10.32782/2310-9653-2022-спец.11>.
- [3] Максименко Н. (2016) Особливості формування критичного мислення у майбутніх учителів біології при вивченні курсу «Мікробіологія». *Витоки педагогічної майстерності*, (18), 201–206.
- [4] Пометун О. І., Пилипчатіна Л. М., Сущенко І. М. & Баранова І. О. (2010) *Основи критичного мислення : навчальний посібник для учнів старших класів загальноосвітньої школи*. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан.

